

De tweede dag.

Bijbelstudie over Genesis 1, vers 8.

§8.0. Woord vooraf.

In onze tekst vult GOD op deze tweede scheppingsdag de uitvoering van het uitspansel nader in en noemt dit “hemel”. Wat wij de hemel noemen, is dus door GOD Zelf, de Schepper des hemels en der aarde, om CHRISTUS’ wil door de HEILIGE GEEST geschapen! Wanneer wij het woord “hemel” noemen, laten we dan voorzichtig zijn met wat wij zeggen, opdat wij GODS werk niet zullen minachten maar tot Zijn eer en majesteit mogen roemen! Om “hemel” te noemen wat geen hemel is! En om niet hemel te noemen wat wel “hemel” is!

§8.1. De tekst.

Onder deze paragraaf geven wij naast de Hebreeuwse Masoretische tekst van het Oude Testament samen met de gebruikelijke vier vertalingen weer.

Biblia Hebraica (de Masoretische tekst):

וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרָקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: פ

Septuaginta:

καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τὸ σπερέωμα οὐρανὸν καὶ εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι καλὸν καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωὶ ἡμέρα δευτέρα

Vulgata:

vocavitque Deus firmamentum caelum et factum est vespere et mane dies secundus

Statenvertaling:

En God noemde het uitspansel hemel. Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest, de tweede dag.

Herziene Statenvertaling:

En God noemde het gewelf hemel. Toen was het avond geweest en het was morgen geweest: de tweede dag.

§8.1.1. Vergelijking met Biblia Hebraica (BH). In deze paragraaf bespreken we de eventuele verschillen tussen de Masoretische Oudtestamentische tekst (MT) en de zogenaamde tekstgetuigen, dat zijn: de Septuaginta (LXX) en de Vulgata (Vulg.) samen met twee Nederlandse vertalingen, namelijk de Statenvertaling (SV) en de Herziene Statenvertaling (HSV). De Kanttekeningen bij de SV en HSV bespreken we bij de commentaren.

Eerst geven we onze letterlijke weergave van de Hebreeuwse, Griekse en Latijnse tekst weer om vervolgens de eventuele verschillen op te sporen tussen deze en ook de desbetreffende Nederlandse weergaven.

We merken op dat in het tekstkritisch apparaat van de BH geen voorstellen, althans geen belangrijke, zijn gedaan tot eventuele wijziging van de tekst.

§8.1.1a. Vergelijking met Biblia Hebraica (BH). We komen nu tot mijn letterlijke weergave van de MT: *‘En GOD riep het uitspansel uit tot hemel. En het was avond geweest en het was morgen geweest; tweede dag.’*

Mijn letterlijke weergave van LXX is als volgt: *‘En GOD noemde het uitspansel hemel en GOD zag dat het goed was en het was avond geweest en het was morgen geweest; dag twee.’*

Mijn letterlijke vertaling van de Vulg. is als volgt: *‘En GOD heeft het uitspansel geroepen tot firmament en de tweede dag is gemaakt tot avond en morgen.’*

De SV en de HSV wijken niet al te zeer af, zij het dat de HSV het “uitspansel” van de SV weergeeft met “gewelf” zoals in Gn.1:7.

§8.1.1b. Vergelijking met Biblia Hebraica (BH) en de LXX. Puntsgewijze volgen hier de verschillen tussen de MT in vergelijking met LXX, Vulg., SV en HSV.

1. Wat de LXX betreft, komen we tot het volgende. Eerder wezen we er al op dat de GOD van de Grieken een andere is dan die van de Joden. Dat blijkt uit het begrip “οὐρανόν”; de naam van een Griekse afgod.
2. In de LXX wordt het begrip ‘ο Θεος, ho Theos, herhaald.

De tweede dag.

Bijbelstudie over Genesis 1, vers 8.

3. De LXX gebruikt in dit vers overal aoristi wat het verbum betreft, zoals “ἐκάλεσεν”, “εἶδεν” en “ἐγένετο” en kiest in deze voor een eenmalige handeling van GOD in Zijn schepping, wat de poort opent voor het zogenaamde deïsme waar we eerder over schreven, terwijl het Hebreeuws uitgaat van een duratieve handeling. Telkens weer tot de jongste dag wisselen avond en morgen elkaar af, zoals het naar onze waarneming overal op aarde is! Dat blijkt uit het Hebreeuws maar niet uit het Grieks; althans niet uitgesproken!
4. De LXX voegt in de Hebreeuwse tekst de woorden “καὶ εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι καλόν” toe zonder reden dan alleen naar analogie van Gn.1:10.

§8.1.1c. Vergelijking met Biblia Hebraica (BH) en de Vulg.

1. Wat de Vulg. betreft, komen we tot het volgende. Opvallend is ook in dit vers het gebruik van perfecta (voltooid tegenwoordige tijden) in “vocavit” en “factum est”. Ook hierbij geldt onze bovenstaande opmerking bij LXX, punt 3.

1. Wat de SV betreft, in het Hebreeuws staat geen lidwoord bij “de tweede dag” zoals in deze weergave wel. Vanuit het Hebreeuws staat er duidelijk “tweede dag”.

1. Wat de HSV betreft, komen we tot het volgende. We herhalen onze eerste opmerking ten aanzien van de SV.

2. De HSV geeft het uitspannel of firmament (Vulg.) weer met “gewelf” zoals we bij Gn.1:7 opmerkten.

In het algemeen, zowel de SV als de HSV volgen de LXX niet met haar toevoeging in dit achtste vers “en GOD zag dat het goed was”.

We herhalen onze algemene conclusie dat het aandacht verdient om de Hebreeuwse tekst zoveel mogelijk letterlijk weer te geven, tenzij dat in het taaleigene van de verschillende weergaven niet mogelijk is of omdat de desbetreffende weergave een ander taalprincipe hanteert.

§8.2. Verwijzingen.

Wanneer een Bijbeltekst verwijst naar een aantal Bijbelpassages in de Heilige Schrift, kunnen we er veel van leren. Dit geldt ook voor Gn.1:8. Hieronder volgen verwijsteksten in de SV met de plaats waar deze teksten te

vinden zijn via Treasure Scripture Knowledge (TSK).

Gn.1:5b	Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest, de eerste dag.
Gn.1:8	En God noemde het uitspannel hemel. Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest, de tweede dag.
Gn.1:13	Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest, de derde dag.
Gn.1:19	Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest, de vierde dag.
Gn.1:23	Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest, de vijfde dag.
Gn.1:31	En God zag al wat Hij gemaakt had, en ziet, <i>het was</i> zeer goed. Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest, de zesde dag.
Gn.8:22	Voortaan al de dagen der aarde zullen zaaiing en oogst, en koude en hitte, en zomer en winter, en dag en nacht, niet ophouden.
Ps.19:3	De dag aan den dag stort overvloediglijk spraak uit, en de nacht aan den nacht toont wetenschap.
Ps.74:16	De dag is Uwe, ook is de nacht Uwe; Gij hebt het licht en de zon bereid.
Ps.104:20	Gij beschikt de duisternis, en het wordt nacht, in denwelken al het gedierte des wouds uittreedt:
Is.45:7	Ik formeer het licht, en schep de duisternis; Ik maak den vrede en schep het kwaad, Ik, de HEERE, doe al deze dingen.
Jr.33:20	Alzo zegt de HEERE: Indien gijlieden Mijn verbond van den dag; en Mijn verbond van den nacht kondt vernietigen, zodat dag en nacht niet zijn op hun tijd;
1K.3:13	Eens iegelijks werk zal openbaar worden; want de dag zal het verklaren, dewijl het door vuur ontdekt wordt; en hoedanig eens iegelijks werk is, zal het vuur beproeven.
E.5:13	Maar al deze dingen, van het licht bestraft zijnde, worden openbaar; want al wat openbaar maakt, is licht.
1Th.5:5	Gij zijt allen kinderen des lichts, en kinderen des daags; wij zijn niet des nachts, noch der duisternis.

§8.2.1. Gevolgtrekking. Wat kunnen we van deze Bijbelpassages leren? Een aantal korte opmerkingen:

1. Ons treft in het Bijbelboek Genesis de bij elke scheppingsdag herhaalde zinsnede “Toen was het avond geweest, en het was morgen geweest”. Alsmede bij Gn.8:22 toen GOD

De tweede dag.

Bijbelstudie over Genesis 1, vers 8.

met Noach en zijn nakomelingen na de zondvloed Zijn verbond sloot. Dit vers onderstreept het duratieve karakter van al het scheppingshandelen van GOD, ook nadat de mens in zonde gevallen is.

2. Uit de geciteerde Bijbelpassages in het Bijbelboek Psalmen leren we dat GOD ons het licht geeft in de morgen en de duisternis in de nacht. Dat is GODS beschikking. Laten we daarin onze GOD aanbidden!
3. Ook de geciteerde passages uit de Bijbelboeken Jesaja en Jeremia brengen bovenstaande onder woorden.
4. De drie geciteerde Bijbelpassage uit het Nieuwe Testament staan allemaal in de Brieven van de apostel Paulus, namelijk 1 Korinthe, Efeze en 1 Thessalonicensen. Ze onderstrepen de geestelijke betekenis van de nacht als de plaats van het kwaad en de vermaning om in het licht te wandelen.
5. We verwijzen in dit verband naar hetgeen de bekende Spurgeon onder woorden brengt onder §8.5.1.

§8.3. Woordstudies.

We komen nu bij de bestudering van de Hebreeuwse woorden in ongevoeliseerde vorm met transcriptie en allerlei opvallende grammaticale bijzonderheden indien van toepassing. Het valt op dat de meeste woorden al eerder genoemd zijn in Gn.1.

§8.3.1. ויקרא. Dit Hebreeuwse woord is als volgt te transcriberen: w^ayyⁱqr^{aa}. Het is opvallend dat ook het derde Bijbelboek van de Torah, het Bijbelboek Leviticus, in de Tenach ook met deze Hebreeuwse naam wordt genoemd. Wellicht is er een bepaald verband. We verwijzen naar Gn.1:5.

Dit woord is een samengesteld woord, dat opgebouwd is uit de volgende consonanten. De eerste consonant is het partikel ו, waw; gevolgd door het vocaalteken patach, een korte a, er onder. Dat is een voegwoord, dat doorgaans gevolgd wordt door een dageesj forte in de volgende consonant. Dat is hier ook het geval. Het is een zogenaamde waw consecutivum die een vervolg aangeeft van GODS scheppend handelen. Dat GOD daarom in vers 8 schiep zoals Hij schiep.

Na dit voegwoord komt het volgende woord. De tweede consonant is י, yod. In deze י staat een dageesj forte, waardoor deze consonant verdubbeld wordt vanwege het voegwoord. Onder deze consonant staat als vocaalteken een chireq, een korte i-klank. De derde consonant is ק, qof, terwijl onder deze consonant een sjewa mobile staat die deze lettergreep afsluit. De vierde consonant is ר, reesj. Onder deze consonant staat het vocaalteken qameets, een aa-klank. De laatste consonant is de א, aleph, die we met ' weergeven.

ויקרא komt van het verbum קרא, q^{aa}r^{aa} en betekent "roepen", "noemen", "lezen". Deze werkwoordsvorm is een ipf., 3, masc. sing. in de qal-vorm; in dit geval te vertalen met "en Hij noemde". Want dit imperfectum (ipf) staat ook in een consecutio temporum (zie bij Gn.1:3) en is derhalve een zogenaamde narrativus, een vertellende vorm met op elkaar volgende handelingen.

Zoals gezegd, betekent deze werkwoordsvorm dat GODS scheppingsdaden voortduren. Met andere woorden: dag en nacht, avond en morgen zullen niet ophouden (Gn.8:22), want GOD blijft aan Zijn verbond met Noach en zijn geslacht gedenken tot de jongste dag.

Over het gebruik in de Griekse Septuaginta van aoristi heb ik eerder geschreven, zodat ik daar naar verwijs. De Vulg. lijkt ditzelfde aan te duiden met "vocavitque", evenals de SV en de HSV. In de diverse vertalingen ontbreekt het duratieve begrip van het Hebreeuws.

§8.3.2. אלהים. Dit Hebreeuwse woord komt ook voor in Gn.1:1 en Gn.1:3-7, zodat we er naar mogen verwijzen.

§8.3.3. לרקיע. Dit Hebreeuwse woord komt ook voor in Gn.1:5-6. We verwijzen er naar.

§8.3.4. ויהי ערב. Dit Hebreeuwse woord komt ook voor in Gn.1:3 en Gn.1:5. We verwijzen er naar.

§8.3.5. ויהי ערב. Nogmaals wordt dit Hebreeuwse woord (onder §8.3.4) herhaald.

§8.3.6. יום. Dit Hebreeuwse woord komt ook voor in Gn.1:5, zodat we er naar mogen verwijzen.

§8.3.7. שני. Dit Hebreeuwse woord is nieuw, zodat we hier uitvoeriger bij stilstaan. De transcriptie is als volgt: sj^{ee}n^y:p. Dit woord is als volgt samengesteld: De eerste consonant is ש, sjin. Onder deze ש staat als vocaalteken een tseree, een lange ee-klank. De tweede consonant is נ, nun..

De tweede dag.

Bijbelstudie over Genesis 1, vers 8.

Onder deze ם staat als vocaalteken een chireq, een i-klank. En verder staat onder deze ם, als accentteken een silluq, een verticaal streepje, gevolgd door een soof passoeq (:), die het einde van het desbetreffende vers aangeeft. De derde consonant is ך, yod. Daarna volgt de soof passoeq. En als laatste consonant volgt de ם, pee. Dat is een parasja, inmiddels de tweede in de BH. Het is het tweede gedeelte in de Joodse Thora. In de synagoge wordt op deze wijze dit gedeelte afgesloten. GOD sluit daarmee de tweede dag af.

De betekenis van dit Hebreeuwse woord is eenvoudig het rangwoord tweede. Het is namelijk in het Hebreeuws een numerus ordinalis of een rangtelwoord. Het is een adjectivum, masculinum, singularis (bijvoeglijk naamwoord, mannelijk, enkelvoud). Het geeft dus een rang of volgorde aan en betekent "tweede".

§8.4. Commentaren.

We komen nu in deze studie bij het onderdeel "Commentaren" van diverse godgeleerden, die hun licht hebben laten schijnen over Gn.1:8.

§8.4.1. Augustinus. Bij dit vers heeft Augustinus het volgende onder woorden gebracht in diversen van zijn werken:

"Wanneer het geschiedt tot kennis van het firmament, dat, tussen de benedenste en bovenste wateren gelegen zijnde, de hemel genoemd wordt, zo wordt de tweede dag."

De civitate Dei, Eerste boek, caput VII

"In het boek Genesis gaat het om zeven dagen. Bij alle dagen wordt gezegd: "Het werd avond" (Gn.1:5, 8, 13, 19, 23, 31) behalve bij de zevende. Bij de zevende wordt dat niet gezegd. De zevende dag die geen avond kent, wijst ons op de eeuwigdurende rust waarbij het licht niet ondergaat."

Schatkamer van het geloof, Sermo IV, §8

§8.4.2. Barnes. Hij gaat in op de woorden "En God noemde het uitspannel hemel". Hij onderscheidt drie betekenissen. Allereerst betekent "de hemel" de open lucht boven de oppervlakte van de aarde, waarin we ademen en bewegen, waarin de vogels vliegen en de wolken zweven; dus onze atmosfeer. In de tweede plaats betekent "de hemel" de ruimte van het heelal met zijn ontelbare sterren en planeten. In de derde plaats betekent "de hemel" de plaats, die 2K.12:2 'de derde hemel' noemt als de plaats waar GOD woont en troont. Daarom begint de Bijbel zoals deze begint met 'In den beginne schiep GOD de hemelen en de aarde'. Want er staat letterlijk in het Hebreeuws een meervoud voor het woord "hemel". Met dit laatste feit is de tweede dag voltooid.

§8.4.3. Ds. G. Boer. Zijn Bijbellezingen bevatten bij vers geen nadere opmerkingen dan die in de vorige twee verzen over de tweede dag al zijn genoemd.

§8.4.4. John Bunyan. Ook zijn commentaar over vers 8 bevat geen nadere opmerkingen.

§8.4.5. Johannes Calvijn. Zijn commentaar over vers 8 bevat geen nadere opmerkingen.

§8.4.6. Karl August Dächsel. Dit commentaar gaat nader in op het woord "hemel" in vers 8. Van Griethuijsen verklaart: dat we dit woord "hemelen", zoals er letterlijk staat, wel dienen te onderscheiden van de hemel der hemelen. "Stelde GOD Almachtig straks op de vierde dag in het wolkeloze uitspannel, d.i. de tweede hemel, zon, maan en sterren (HJS. dat noemen wij het heelal), de eerste hemel vindt men aan deze zijde van het uitspannel, hetwelk over de aarde als een gordijn is uitgestrekt en als een dek over een tent is uitgespannen, zoals Ps.104:2 schrijft.

§8.4.7. John Gill. Ook dit commentaar gaat nader in op het woord "hemel" en legt dit als volgt uit: "Het betreft hier ook de sterrenhemel. Tenminste is dat de betekenis in de arabische taal en betreft de hoogte boven de aarde tot aan de derde hemel. Anderen nemen dit woord שמיים, sj^{aa}m-^{aa}y'im, als een samenvoeging van twee woorden שׁו, sj^{aa}, en מים, m^{aa}y'im, en betekent dan "er zijn wateren, namelijk in de wolken van de hemel".

Ook gaat hij in op de uitdrukking 'Toen was het avond geweest en het was morgen geweest, de tweede dag.' Hij zegt dan: "Deze tweede dag is derhalve een dag geweest van 24 uren. Volgens de ene geleerde (Capellus) was dat 19 april en volgens een andere 24 oktober (bisschop Usher); ik laat dat aan ieders mening over."

Tenslotte gaat hij in op de uitdrukking, die in dit vers niet voorkomt maar bij de derde dag tweemaal herhaald. Ik doel op de uitdrukking 'En GOD zag, dat het goed was'. En hij legt uit: "Maimonides zegt dat deze uitdrukking bij de tweede dag niet voorkomt, omdat sommige Joodse schrijvers menen, dat op deze tweede dag engelen van GOD afgevallen en duivels geworden zijn. Maar een andere rabbijn (Jarchi) meent dat deze uitdrukking hier niet past omdat het werk aangaande de

De tweede dag.

Bijbelstudie over Genesis 1, vers 8.

wateren, dat op de tweede scheppingsdag begon, eerst op de derde scheppingsdag was voltooid. Zonder enige grond heeft de Septuaginta deze uitdrukking bij de tweede dag gevoegd.”

§8.4.8. Matthew Henry. Ook dit commentaar gaat nader in op het woord “hemel” en meent: “Het is de zichtbare hemel, het plaveisel van de heilige stad. Boven het uitspansel wordt van GOD gezegd dat Hij daar Zijn troon heeft volgens Ez.1:26 (*‘En boven het uitspansel, hetwelk was boven hun hoofden, was de gelijkenis eens troons, als de gedaante van een saffiersteen; en op de gelijkenis des troons was de gelijkenis als de gedaante eens mensen, daarboven op zijnde’*). GOD heeft die troon gevestigd in de hemelen. Daarom wordt van Hem gezegd dat de Hemel heerst in Dn.4:26, waar Daniël de droom van koning Nebucadnezar uitlegt (*‘Dat er ook gezegd is, dat men den stam met de wortelen van dien boom laten zou; uw koninkrijk zal u bestendig zijn, nadat gij zult bekend hebben, dat de Hemel heerst’*). En Job zegt: *‘Is niet GOD in de hoogte der hemelen?’* (Job.22:12a). Ja, Hij is daar, en door de aanschouwing van de hemel, die wij zien kunnen, moeten wij er toe geleid worden om te denken aan onzen VADER, Die in de hemelen is. De hoogte van de hemel moet ons doen denken aan GODS oppermacht, en de oneindige afstand, die er is tussen ons en Hem. De helderheid van de hemel en zijn reinheid moeten ons herinneren aan GODS heerlijkheid en majesteit, en volmaakte heiligheid; de uitgestrektheid van de hemel, zijn omsluiten van de aarde, en de invloed, die Hij er op uitoefent, moeten ons aan GODS grootheid en algemene voorzienigheid doen denken.”

§8.4.9. JFB. Dit commentaar bevat geen nadere opmerkingen.

§8.4.10. Kanttekeningen SV. Dit commentaar bevat geen nadere opmerkingen.

§8.4.11. Studiebijbel HSV. Dit commentaar bevat voor mij geen opmerkingen.

§8.4.12. Keil and Delitzsch. Dit commentaar maakt dezelfde opmerking als bij het laatste van §8.4.7. Voor het overige zijn er geen opmerkingen, die niet al eerder gemaakt zijn.

§8.4.13. Korte Verklaring der Heilige Schrift. Dit commentaar gaat nader in op het woord “hemel”. Prof. Dr. G. Ch. Aalders legt uit: “Hier is het woord “hemel” meer begrensd dan in Gn.1:1. Daar betekende dit woord het ganse heelal. Hier heeft “hemel” de betekenis van een koepel, die zich over onze aarde schijnt te welfen, maar die GOD hemel noemt. Het water dat zich bevindt boven aan het uitspansel moeten we dan zien als wolken, die uit water in dampvorm bestaan, waaruit regen dan bij tijden op aarde neerdaalt. Reeds Job wist ervan, zie Job.36:27-28, waar we lezen: *‘Want Hij trekt de druppelen der wateren op, die den regen na zijn damp uitgieten; welke de wolken uitgieten, en over den mens overvloediglijk afdruipten’*. Dat wij deze “hemel” niet als een vaste substantie hebben te beschouwen, is duidelijk. De tekst toch zegt ons niet meer dan dat GOD deze zichtbare hemel maakte. Over de hoedanigheid van die “hemel” zegt het Woord niets. En dat moeten we ook maar zo laten. Anders doen wij aan inlegkunde, zoals bij hen, die hier de voorstelling bij de Babyloniërs willen invoegen. We mogen hier in de door ons waargenomen hemel GODS aanwezigheid prijzen. Ps.104:2 en Is.40:22 pleiten in elk geval tegen de voorstelling van een massief hemelgewelf dan er voor.” NB.HJS.De weergave van de HSV met hemel als “gewelf” is in het licht van bovenstaande in elk geval foutief!

§8.4.14. Poole. Dit commentaar bevat geen opmerkingen.

§8.4.15. Rashi. Dit Joodse commentaar geeft drie verklaringen voor het woord שמים. De eerste verklaring is dat dit woord een samenstelling is van שמים net als bij John Gill, §8.4.7.. De tweede verklaring is dat dit woord een samenstelling is van שמים, sj^{ee}m ma^{ay}m; dus “de naam van wateren”. De derde verklaring is dat dit woord een samenstelling is van שמים, ‘ee^sj ma^{ay}m; dus “vuur der wateren”. Dit herinnert aan de Joodse voorstelling dat GOD schiep door water en vuur. We laten dit verder, hoe interessant ook, voor rekening van de auteur.

§8.4.16. Scofield. De commentaren van Scofield en van Ds. C. Vonk bevatten geen opmerkingen over deze tekst.

§8.4.17. The Companion Bible. Dit commentaar gaat in op “avond en morgen” en betitelt deze woorden als de stijlfiguur van synecdochè. In dat geval staan deze woorden voor de volle tweede dag van 24 uren en vergelijkt dit met Qoh.3:11; 10:13 en 11:6 in het Bijbelboek Prediker.

§8.5. Applicatio.

Na de Woordstudies en de Commentaren volgt nu de applicatio of toepassing zodat de tekst voor ons gaat leven. Want de vraag is natuurlijk: wat betekent dit Woord voor ons in deze tijd, in de wereld waarin we leven, voor ons geestelijke leven, enz..

De tweede dag.

Bijbelstudie over Genesis 1, vers 8.

Vanzelfsprekend slaan we de commentaren, waarbij ik geen opmerkingen heb genoteerd, over, namelijk die van Ds. G. Boer, John Bunyan, Johannes Calvijn, JFB, Kanttekeningen op de SV, Studiebijbel bij de HSV, Poole, Scofield en Ds. C. Vonk. We geven een en ander puntsgewijs door:

1. Augustinus legt er de nadruk op dat de benaming “avond en morgen” wel geldt voor de zes scheppingsdagen maar niet voor de zevende scheppingsdag en zo een heenwijzing bevat naar de voleinding.
2. Barnes benadrukt met Dächsel, John Gill, Matthew Henry en Rashi het begrip “hemel”, hetgeen aldaar voldoende is uitgelegd. Voor ons betekent dit dat wij als gelovige christenen elke avond GOD mogen aanbidden voor wat Hij ons die dag geschonken heeft, voor Zijn bewaring in de nacht en elke morgen Hem mogen danken voor de nieuwe dag. Daarop legt ook Jeremia de nadruk in Thr.3:22-24, waar we lezen: *‘Het zijn de goeder-tierenheden des HEEREN, dat wij niet vernield zijn, dat Zijn barmhartigheden geen einde hebben; zij zijn allen morgen nieuw, Uw trouw is groot. De HEERE is mijn Deel, zegt mijn ziel, daarom zal ik op Hem hopen.’*
3. De andere commentaren hebben de volgende opmerkingen: Ook de tweede dag is een volle dag van 24 uren.
4. De invoeging van de LXX bij vers 8, *‘en GOD zag, dat het goed was’*, is zonder enige grond.
5. De weergave van de HSV om in plaats van “hemel” “gewelf” te lezen is op grond van de tekst en het Hebreeuwse taaleigene foutief.
6. Vanwege de stijlfiguur van synecdochè betekent de omschrijving van “avond en morgen” niet alleen een Hebreeuwse wijze van spreken maar ook een manier om aan te duiden dat de begrippen “avond” en “morgen” staan voor de hele volle dag van 24 uur!
7. De lering die we uit bovenstaande commentaren mogen putten is dat GOD ook op de tweede dag alles wonderlijk en wonderbaarlijk gemaakt heeft. Wat kunnen we veel uit de natuur en de wijze, waarop de HEERE alles geschpen heeft, voor ons geestelijke leven leren. Niets is zo maar ontstaan, bij toeval of via evolutie. Maar GOD heeft dit gedaan. En Hij heeft dit geschapen voor ons mensen. Opdat we tot Zijn eer zouden leven tot op de dag van de voleinding, wanneer de HEERE JEZUS terugkomt en GOD zal zijn alles en in allen.

§8.5.1. Slotopmerkingen. We komen bij deze Applicatio tot een aantal slotopmerkingen, die we ook weer puntsgewijs weergeven:

1. Dr. H. Bavinck stelt dat de tweede en de derde scheppingsdag ten nauwste samenhangen.
2. W. à Brakel geeft geen aanleiding tot opmerkingen aangaande dit vers.
3. Calvijn maakt in zijn commentaar de nuchtere opmerking dat Mozes op deze tweede dag van GODS scheppingswerk niet de opmerking (vanuit de Septuaginta) toevoegt *‘en GOD zag, dat het goed was’* omdat de wateren op aarde nog niet in een plaats samengetrokken waren. Dat gebeurt eerst de volgende scheppingsdag. Daar wordt het dan tweemaal herhaald.
4. H. E. Gravemeijer geeft geen aanleiding tot opmerkingen aangaande dit vers.
5. Dr. D. Martyn Lloyd-Jones gaat uitgebreid in op de precieze betekenis van het woord “dag”. Het Hebreeuwse יוֹם, yw^{om}; het Griekse ἡμέρα, hēmera; en het Latijnse dies, waarbij twee opvattingen van belang zijn. De eerste is dat het hier gaat om een dag van 24 uur. De tweede is dat het woord duidt op een langere periode. Volgens Lloyd-Jones kunnen we de knoop niet definitief doorhakken ten gunste van de ene of de andere betekenis. Voor hemzelf, al kan hij dat niet “bewijzen”, is het echter duidelijk. Zeker op grond van Ex.20:8 en 11 (het vierde gebod) en Gn.2:4 meent hij dat het een dag is van 24 uren, waarop GOD rustte, en niet gedurende een periode van miljoenen jaren!
6. Johannes à Marck geeft geen aanleiding tot opmerkingen aangaande dit vers.
7. Ook Drs. P. Cammeraat geeft geen aanleiding tot opmerkingen aangaande dit vers.
8. Ds. J. C. Sikkel maakt de volgende opmerking: GOD noemde in dit vers de hemel “hemel”. De benoeming van de aarde vinden we hier nog niet. Deze lag nog verborgen in de wateren onder het uitspannel. In wezen is de hemel ook een schepsel van GOD. Im-

De tweede dag.

Bijbelstudie over Genesis 1, vers 8.

mers, het natuurlijke is eerst, daarna het geestelijke (1K.15:46).

9. Ook Dr. W. Geesink geeft geen aanleiding tot opmerkingen aangaande dit vers.
10. De bekende C. H. Spurgeon schrijft in zijn "Dagboek voor iedere morgen" over "avond" en "morgen" het volgende bij vers 5. Dat geldt overigens ook voor de verzen 8, 13, 19, 23 en 31 van Gn.1 waar deze woorden telkens terugkeren. "Het is niet te verwonderen dat er in mijn leven ook veranderingen zijn van de zonneshijn van de voorspoed tot de middernacht van de tegenspoed. Het licht des daags zal niet altijd in mijn ziel schijnen ... en dan moet ik mijn Liefste in de nacht zoeken. ... Het is een beschikking der Goddelijke Voorzienigheid, dat dag en nacht niet zullen ophouden, evenmin in de geestelijke als in de natuurlijke schepping, totdat wij dat land zullen bereikt hebben, waarvan geschreven staat: "Aldaar zal geen nacht zijn"."
En hij geeft de volgende raadgevingen: "Leer vóór alles tevreden zijn met deze goddelijke regel, en gewillig om met Job het kwade zowel als het goede uit de hand des Heeren te ontvangen. Doe vervolgens uw best om de uitgangen des morgens en des avonds te doen juichen. Prijs de Heere voor de vreugdezoon als die opgaat, en ook voor de duisternis des avonds als die nederdaalt. Zonsop- en zonsondergang zijn beide schoon; zing daarvan en verheerlijk de Heere. Zing uw lofliederen gelijk de nachtegaal, zonder ophouden. Geloof dat de nacht even nuttig is als de dag. De dauwdroppelen der genade vallen weldadig in de nacht der droefheid. De sterren der beloften schijnen heerlijk in het midden van de duisternis der smart. Vervolg uw werk onder alle wisselingen. Indien uw wachtwoord op de dag is: "arbeid", verander het in de nacht dan in: "waakzaamheid". Ieder uur brengt zijn plicht mee, volhard in uw roeping als de dienstknecht des Heeren, totdat Hij onverwacht in Zijn heerlijkheid zal verschijnen. Mijn ziel, uw avond des ouderdoms en des doods nadert; vrees die niet, want het is een gedeelte van de dag, en de Heere heeft gezegd: *'Ik zal hen den gansen dag overdekken'* (Dt.33:12)."
11. NBHJS. Het is voorzeker waar dat de hele dag, morgen en avond, elk uur van de dag, elke minuut en elke seconde van de HEERE is omdat Hij deze heeft geschapen en Zijn ogen op ons zijn, de hele dag!